

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԶԵՅԹՈՒՆՅԱՆ

ԱՍՏՎԱԾԱՇՆՁԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԶԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՎՈՐՆԵՐԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վաղուց ի վեր հասունացել է հայկական հին մատենագրության երախայրիքների քննական բնագրերի նոր շար ստեղծելու պահանջը: Հրատարակությունների այդ շարը հետապնդում է հայոց լեզվի, գրականության, գիտության ու մշակույթի գանձերը գիտական առավել կատարյալ եղանակներով ներկայացնելու, հրատարակում այդ կարգի գրականության բացակայությունը վերացնելու բարի նպատակները: Ի թիվս բնագիր երկերի, ծրագրված է կազմել նաև թարգմանական երկերի, այդ թվում և «թագուհի թարգմանություն» Աստվածաշնչի քննական բնագիրը: Քանի որ Աստվածաշնչի քննական բնագիր պատրաստելը խիստ աշխատատար ու բարդ գործ է, որոշված է այն իրականացնել ըստ նրա առանձին գրքերի: Դա ինքնըստինքյան ենթադրում է տարբեր աշխատակիցների ընդգրկում, երկար ժամանակամիջոց, աշխատակիցների անջատվածություն, որոնք, բնականաբար, կարող են առաջ բերել տարբեր սկզբունքների կիրառում մի երկի տարբեր գրքերի քննական հրատարակություններում: Այդ իսկ պատճառով խիստ անհրաժեշտ է դառնում կատարվող ու կատարվելիք աշխատանքների համար ընդհանուր ու միասնական սկզբունքներ մշակելը:

Քննական բնագիր կազմելու նախապատրաստական աշխատանքների ընթացքում ծագել են լուծման կարոտ այնպիսի հարցեր, ինչպես.

1. Բավարարվե՞լ քննական բնագրերի տողատակերում ցայժմ օգտագործված ավանդական հապավումներով (փխ, շիք, տող, 2[ձեռագիր] և այլն), թե՞ յուրացնել Սովետական Միությունում և արտասահմանյան երկրներում առավել տարածված և արդեն իսկ համընդհանուր ընդունելության արժանացած տողատակային պայմանական նշանները, որոնք ընդունելի ու պարտադիր լինեին հետալու բոլոր քննական բնագրեր կազմողների համար.

2. Ի՞նչ կարգի տարբերակներ հաշվի առնել, բոլո՞րն անխտիր, թե՞ կարևորները: Եթե միայն կարևորները, ապա ո՞րը համարել այդպիսին և ո՞րը անկարևոր.

3. Քննական բնագրեր կազմելիս համեմատվող միավորները՝ պատառիկները, ձեռագրերը, տպագրերը և այլն պայմանական ինչպիսի՞ նշաններով արտահայտել, ի՞նչ սկզբունքով: Աստվածաշնչի գրքերը պարունակող ամեն մի ձեռագիր տարբեր գրքերի քննական հրատարակություններում ունենա իր անսխալ ո՞ր պայմանական նշանը, որը պարտադիր լինի Աստվածաշնչի բոլոր գրքերի քննական բնագրերը կազմողների համար, թե՞ յուրաքանչյուրն իր օգտագործած ձեռագրերին պայմանական նշաններ դնելիս առաջնորդվի «ա-

մեն մեկն ըստ իր օգտագործած ձեռագրերի քանակի ու հայեցողության» ակդրուանքով:

Եվ այլն և այլն:

Հեռու լինելով բոլոր հարցերին պատասխանելու հավակնությունից, ցանկանում ենք վերջին հարցը լուծել հետևյալ առաջարկությամբ:

ԱՍՏՎԱԾԱՇՆՁԻ ՏԱՐԲԵՐ ԳՐՔԵՐԻ ՔՆՆԱԿԱՆ ԲՆԱԳԻՐ ԿԱԶՄԵԼԻՍ ՀԱՄԵՄԱՏՎՈՂ ՄԻԱՎՈՐՆԵՐԻՆ ՏԱԼ ԱՆՓՈՓՈԽ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ՈՒ ՊԱՐՏԱԳԻՐ ԼԻՆԵՐՆ ԱՍՏՎԱԾԱՇՆՁԻ ԲՈՂՈՐ ԳՐՔԵՐԻ ՔՆՆԱԿԱՆ ԲՆԱԳՐԵՐԸ ԿԱԶՄՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ:

Սա ունի այն առավելությունը, որ որևէ ձեռագրում լեզվական, պատմական, գրական-գրականագիտական, սոցիոլոգիական որևէ իրակություն քննողը, անհրաժեշտության դեպքում, հեշտությամբ կգտնի մեկ և մյուս քննական բնագրերում իրեն անհրաժեշտ և պայմանական նույն նշանն ունեցող ձեռագիրը: Գիցուք Մաշտոցյան Մատենադարանի № 199 ձեռագիրը, ստանալով B₅ պայմանական նշանը, Ծննդոց, Ելից կամ Երգ երգոց գրքերի քննական բնագրերի տողատակերում կներկայանա միշտ որպես B₅՝ այստեղից բխող իր բոլոր առավելություններով:

Գրա համար անհրաժեշտ էր նախ կազմել բոլոր ձեռագրատներում, գրադարաններում, մասնավոր հավաքածուներում գտնվող այն ձեռագրերի ցանկը, որոնք պարունակում են Աստվածաշնչի գրքերը: Ամբողջական Աստվածաշնչերից բացի, այդ ցանկում պետք էր բնդգրկել տարբեր բնույթի ու բովանդակության այն ժողովածուները, որտեղ ղետեղված են Աստվածաշնչի գոննե երկու և ավելի գրքեր: Ցանկից դուրս պետք է մնային միայն նոր կտակարան, միայն Սաղմոսարան կամ Հին կտակարանի միայն մեկ գիրք պարունակող ձեռագրերը՝ դրանց պայմանական նշաններ դնելու հարցը թողնելով այդ գրքերի քննական բնագրերը կազմողներին:

Թերթելով տպագիր ու անտիպ ձեռագրացուցակները, քաղելով զանազան աղբյուրներից տեղեկություններ Հին կտակարանի գրքեր պարունակող ձեռագրերի մասին և, վերջապես, անելով 1915 թվականից հետո կորած և այժմ զանազան հաստատություններում գրանցված ձեռագիր Աստվածաշնչերի հաշվեկշիռը, պարզվում է, որ այդպիսի ձեռագրերի թիվը ամբողջ աշխարհում կազմում է 228: Ընդ որում.

1. Մաշտոցյան Մատենադարանում	127
2. Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի ձեռագրատանը	37
3. Վենետիկի Մխիթարյանների ձեռագրատանը	24
4. Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի ձեռագրատանը	13
5. Վիեննայի Մխիթարյանների ձեռագրատանը	5
6. Լենինգրադի արևելագիտության ինստիտուտում	3
7. Կանդաս, Ուիչիտա, Հ. Քյուրտյանի հավաքածու	3
8. Զմմաոում	2
9. Հոոմի հայոց հյուրանոցում	2
10. Վիեննայի Կայսերական մատենադարանում	1
11. Էջմիածնի վանքի ձեռագրատանը	1
12. Հալեպի Քառասուն մանկունք եկեղեցում	1
13. Բեռլինի Արքայական գրադարանում	1

14. Վատիկանի հայոց հյուրանոցում	1.
15. Պլովդիվում (2. Արամյանի սեփականություն)	1.
16. Օբսֆորդի Բողոքական գրադարանում	1.
17. Քրիլիսիի Վրացական արխիվում	1.
18. Լենինգրադյան էրմիտաժում	1.
19. Լոնդոնի Բրիտանական թանգարանում	1.
20. Լայդենի համալսարանի գրադարանում	1.
21. Լոնդոն, Հարոլդ Ուոլտեր Բեյլիի հավաքածու	1.

Որոշ պրպտումներից ու ստուգումներից հետո, մասնավորապես Մաշտոցյան Մատենադարանի գիտական աշխատակից Օ. Եզանյանի՝ Չեռագրացուցակների հիման վրա կազմած համեմատական տախտակների միջոցով, պարզեցինք 1915 թվականից հետո ոչնչացումից փրկված և Մաշտոցյան Մատենադարանում ապաստան գտած որոշ ձեռագրերի հարցը: Անհետ կորած են ի թիվս այլ ձեռագրերի Անկյուրիայի 8, Վասպուրականի 7, Ագուլիսի 3, Մուշի 2, Նիկոմեդիայի, Արղնիի մեկական ձեռագիր Աստվածաշնչերը, անհայտ է Սեբաստիայի 2, Կեսարիայի 1 Աստվածաշնչերի վիճակը: Ե. Լալայանի՝ Վասպուրականում գրանցած 14 ձեռագիր Աստվածաշնչերից 7-ի և Երնջակի 3 Աստվածաշնչերի հասցեները հայտնի են (Մաշտոցյան Մատենադարան), Ամրոցու վանքի 5 Աստվածաշնչերի մի մասը Մաշտոցյան Մատենադարանում է, իսկ մի մասն էլ կորած: Այսպիսով, եթե պարզ թվաբանական գործողություններ կատարենք, Մաշտոցյան Մատենադարանից դուրս գրանցված 149 ձեռագրերից 48-ը կամ կորած է, կամ գտնվում է Մաշտոցյան Մատենադարանում: Ստացվում է 101: Դրան գումարած Մաշտոցյան Մատենադարանի 127 ձեռագիր, որով Աստվածաշունչ մատյանների (ամբողջական կամ մասունք) թիվը կազմում է 228:

* * *

Աստվածաշնչի բնական բնագրերում համեմատվող միավորները կարելի է բաժանել հետևյալ խմբերի.

Ա. Պատառիկներ ու պատառիկ-պահպանակներ.

Բ. Համեմատվող ձեռագիր Աստվածաշունչ մատյաններ.

Գ. Չեռագիր զանազան ծիսական կամ մեկնական մատյաններ, որտեղ կան Աստվածաշնչի տարբեր գրքերի քաղվածքներ, մեկնությունների բնաբաններ՝ Մաշտոցներ, Ճաշոցներ, Մեկնություններ և այլն.

Դ. Տպագիր Աստվածաշնչեր:

Ա, Գ, Դ խմբի միավորների համար գերադասելի է օգտագործել հետևյալ պայմանական նշանները.

Ա. Պատառիկների ու պատառիկ-պահպանակների համար հունական α-ω տառերը: Ընդ որում, քանի որ ամեն մի գրքի համար տարբեր պատառիկներ ու պատառիկ-պահպանակներ պետք է օգտագործվեն, ուստի այս խմբի ամեն մի միավորի պայմանական որ տառը գնելու հարցը մնում է տվյալ գրքի բնական բնագիրը կազմողի հայեցողությանը: Եթե համեմատվող պատառիկներն ու պատառիկ-պահպանակները 24-ից ավելի են, այսինքն ավելի շատ, քան հունարենի տառերը, կարելի է դիմել օժանդակ միջոցի՝ արաբական միանիշ թվանշանների օգնությանը՝ α-ω, α₁-ω₁, α₂-ω₂ և այլն հաջորդականությամբ:

Բ. Աստվածաշնչի գրքերից քաղվածքներ, բնաբաններ պարունակող ձեռագիր Մաշտոցների, Ճաշոցների, Մեկնությունների և այլ միավորների համար նպատակահարմար ենք գտնում օգտագործել լատիներենի $a-z$ փոքրատառերը՝ դրանց ընտրությունը նույնպես թողնելով տվյալ գիրքը կազմողի հայեցողությանը, քանի որ ամեն մի գիրք տարբեր ձեռագրերի օգտագործում է ենթադրում: Տառերը չբավականացնելու դեպքում կարելի է դարձյալ դիմել վերահիշյալ միջոցի՝ a_1-z_1 , a_2-z_2 և այլն:

Գ. Տպագիր Աստվածաշնչերի համար օգտագործել $1-0$ արաբական միանիշ թվականները: Եվ քանի որ այս, ինչպես նաև ձեռագիր Աստվածաշունչ միավորների օգտագործումը, ի տարբերություն նախորդ երկուսի, ընդհանուր է նրա բոլոր գրքերի քննական բնագրերը կազմողների համար, ուստի ի սկզբանե անտի տպագիր ու ձեռագիր Աստվածաշնչերը պետք է ունենան իրենց որոշակի պայմանական նշանները: Գրաբար Աստվածաշունչը ունեցել է 10 հրատարակություն. 1666 թ. Ամստերդամում, 1705 թ. Կ. Պոլսում, 1733 թ. և 1805 թ. Վենետիկում, 1817 թ. Պետերբուրգում, 1817 թ. Սիրամպուրում, 1860 թ. Վենետիկում, 1892 թ. և 1895 թ. Կ. Պոլսում, 1929 թ. Վիեննայում: Դրանք համապատասխանաբար ստանում են 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0 պայմանական նշանները:

Դ. Համեմատվող միավորների մեջ ամենակարևորն ու ամենաշատը, անշուշտ, ձեռագիր Աստվածաշնչերն են, որոնք և պահանջում են պայմանական նշաններ դնելու առավել կուռ ու վերջնական համակարգ: Համեմատվող ձեռագիր Աստվածաշնչերի համար առաջարկում ենք երկու տարրից բաղկացած պայմանական նշաններ. լատինական մեծատառեր A -ից մինչև Z , որոնք ոչ թե ձեռագիր են նշանակում, այլ պարզապես ձեռագրի գրություն տարեթվի կամ դարերի ցուցիչներ են: Որքան ձեռագրերն ունեն լատիներեն այբուբենի սկզբնական տառերը, այնքան հին են նրանք: Ընթերցողը, տեսնելով A ցուցիչը, չի տարակուսի, որ գործ ունի հնագույն ձեռագրերի հետ: Ժամանակի այդ ցուցիչների կողքին գրվում են պայմանական երկրորդ նշանները՝ 1 -ից մինչև 0 արաբական միանիշ թվանշանները, որոնք արդեն որոշակի սրև է ձեռագիր են նշանակում: Այսպիսով A_1 ձեռագիրը լինում է մեզ հասած ամենահին Աստվածաշունչը:

Կարևոր է և այն հարցը, թե ձեռագրերը ըստ հերթականության դասավորելիս ի՞նչ ելակետ պիտի ունենալ: Նպատակահարմար ենք գտել ձեռագրերը դասավորել ըստ նրանց ընդօրինակության ժամանակի. նախ գրվում է հնագույն գրությունն ունեցող ձեռագիրը, որին հաջորդում են հետագայում գրվածները՝ դարձյալ ըստ նրանց գրության հնության¹:

Արդ, ձեռագրերն ըստ հնության դասավորելուց և դրանց հերթականությանը համապատասխան պայմանական նշաններ դնելուց հետո ստանում ենք.

¹ Ժիշտ է, հետագա դարերում արտագրված մի ձեռագիր հնության ավելի շատ տարբեր կարող է պարունակել իր մեջ, քան իրենից առաջ գրված, ուրեմն և հին ակունքներին ավելի մոտ գտնվող մի ձեռագիր, սակայն, նախ, որ շատ չեն այդ դեպքերը և, բացի այդ, հրատարակվող գրքի բնագրադիտական ներածականում տվյալ ձեռագրի բնութագրականը տալիս անպայմանորեն կնշվի, թե որ դարի ձեռագրից կամ ձեռագրերից է արտագրված և ինչ հատկանիշներ ունի, որ իրենից հենց շունեն, հեռաբար ընթերցողը պարզիպարզ կնկատի և՛ այս, և՛ մյուս ձեռագրերի արժանիքները:

Ն.Ն. ը/հ	Պայմանական նշանը	Ձևապրի գրություն ըստ ժամանակի	Վայրը, ուր գտնվում է ձևապիրը: Կից՝ ձևապրերի նախկին համարները	Ձևապրի գրադարանային շիֆրը կամ Ն. ըստ ձևապրացուցակի ²
1	2	3	4	5
1	A ₁	1081	Նոր Զուգառ (183)	Հ. Ա. 12
2	A ₂	ԺԲ	Երևան	7753
3	A ₃	ԺԲ	Նոր Զուգառ (184)	Հ. Ա. 13
4	A ₄	ԺԲ—ԺԳ	Վենետիկ (Ն. թ. 1311)	20
5	A ₅	1201	Վենետիկ (Ն. թ. 696)	22
6	A ₆	1219	Երևան	5979
7	A ₇	1230	Էջմիածին	233
8	A ₈	1253—5 ³	Երևան	175
9	A ₉	1257	Վենետիկ (Ն. թ. 1312)	17
10	A ₀	1258	Երևան	287
11	B ₁	1263—6	Երևան	4243
12	B ₂	1269	Երևան	142
13	B ₃	1269	Երուսաղեմ	1925
14	B ₄	1270	Երևան	345
15	B ₅	1271	Երևան	199
16	B ₆	1272	Երուսաղեմ	306
17	B ₇	1274	Երուսաղեմ	353
18	B ₈	1284—8	Երևան	195
19	B ₉	1285	Երևան	5560
20	B ₀	1291—8	Երուսաղեմ	540
21	C ₁	1292	Երևան	179
22	C ₂	1295	Երևան	180
23	C ₃	1295*	Երևան	181
24	C ₄	1299	Երևան	193
25	C ₅	1300	Երուսաղեմ	369
26	C ₆	ԺԳ	Երևան	177
27	C ₇	ԺԳ*	Երևան	718
28	C ₈	ԺԳ	Երևան	1500
29	C ₉	ԺԳ	Երևան	1746
30	C ₀	ԺԳ	Երևան	3604
31	D ₁	ԺԳ	Երևան	5942
32	D ₂	ԺԳ	Երևան	6058
33	D ₃	ԺԳ	Վենետիկ (Ն. թ. 841)	5

² Հիմնականում ցույց են տրված ձևապրերի՝ Ձևապրացուցակներում ընդունած համարները: Առանձին դեպքերում նշված են նրանց գրադարանային շիֆրերը:

³ Եթե տարևթիվն ունի աստղ, նշանակում է ավյալ ձևապիրը գրված է նաև հետագա տարիներին կամ դարերում:

1	2	3	4	5
34	D ₄	ԺԳ	Վենետիկ (հ. թ. 376)	21
35	D ₅	ԺԳ	Վենետիկ (հ. թ. 1195)	23
36	D ₆	ԺԳ	Երուսաղեմ	304
37	D ₇	ԺԳ	Նոր Զուգա (34)	Հ. Ա. 162
38	D ₈	ԺԳ—Դ	Վենետիկ (հ. թ. 1006)	6
39	D ₉	ԺԳ—Դ	Վենետիկ (հ. թ. 1482)	18
40	D ₀	ԺԳ—Դ	Լենինգրադ (Էրմիտաժ)	VP—1011
41	E ₁	ԺԳ—Դ	Նոր Զուգա (181)	Հ. Ա. 14
42	E ₂	ԺԳ—Դ	Վիեննա (հ. թ. 29)	71
43	E ₃	ԺԳ—Դ	Վիեննա (հ. թ. չկա)	542
44	E ₄	1303—4	Երևան	182
45	E ₅	1308	Երևան	183
46	E ₆	1308	Երուսաղեմ	1926
47	E ₇	1309	Երուսաղեմ	477
48	E ₈	1312	Երևան	231
49	E ₉	1313	Երուսաղեմ	3121
50	E ₀	1314	Երևան	6230
51	F ₁	1314	Լենինգրադ, արևելագիտություն ինստիտուտ	B 87
52	F ₂	1315	Երևան	192
53	F ₃	1316	Երուսաղեմ	1931
54	F ₄	1317	Երևան	76
55	F ₅	1317	Երևան	353
56	F ₆	1318	Երևան	206
57	F ₇	1319	Վենետիկ (հ. թ. 1508)	.
58	F ₈	1323	Երուսաղեմ	1930
59	F ₉	1326	Լենինգրադ, արևելագիտություն ինստիտուտ	B 1
60	F ₀	1327	Վենետիկ (հ. թ. 212)	19
61	G ₁	1332	Վենետիկ (հ. թ. 1007)	12
62	G ₂	1337	Վիեննա (հ. թ. 39)	274
63	G ₃	1338	Երևան	2627
64	G ₄	1338	Երևան	4429
65	G ₅	1341—55	Վենետիկ (հ. թ. 935)	8
66	G ₆	1358	Երուսաղեմ	1153
67	G ₇	1361	Նոր Զուգա (336)	Հ. Ա. 23
68	G ₈	1363	Երևան	5608
69	G ₉	1367—71	Երևան	352
70	G ₀	1368	Վիեննա (հ. թ. 14)	55
71	H ₁	1379	Երևան	159
72	H ₂	1384	Երևան	4113
73	H ₃	1390	Երևան	346
74	H ₄	1400—1	Երևան	184
75	H ₅	ԺԴ	Երևան	73
76	H ₆	ԺԴ	Երևան	141

1	2	3	4	5
77	H ₇	ԺԴ	Երևան	143
78	H ₈	ԺԴ	Երևան	156
79	H ₉	ԺԴ	Երևան	185
80	H ₀	ԺԴ	Երևան	230
81	I ₁	ԺԴ	Երևան	354
82	I ₂	ԺԴ	Երևան	1667
83	I ₃	ԺԴ*	Երևան	2705
84	I ₄	ԺԴ	Երևան	5603
85	I ₅	ԺԴ	Երևան	6569
86	I ₆	ԺԴ	Երևան	7141
87	I ₇	ԺԴ	Երևան	7336
88	I ₈	ԺԴ	Երևան	9116
89	I ₉	ԺԴ	Երևան	10175
90	I ₀	ԺԴ	Ուիչխտա (Հ. Քյուլբոյանի սեփ.)	
91	J ₁	ԺԴ	Ուիչխտա (Հ. Քյուլբոյանի սեփ.)	
92	J ₂	ԺԴ	Հայդեն Or. 5504 (Cod. arm. 25)	
93	J ₃	ԺԴ—Ե	Վենետիկ (հ. թ. 1270)	9
94	J ₄	ԺԴ—Ե	Ջմմառ (հ. թ. 310)	1
95	J ₅	1418—22	Վենետիկ (հ. թ. 280)	10
96	J ₆	1421—2	Երևան	207
97	J ₇	ԺԵ	Երևան	144
98	J ₈	ԺԵ	Երևան	232
99	J ₉	ԺԵ	Երևան	9874
100	J ₀	ԺԵ	Հոռմ (հայկական հյուրանոց)	1
101	K ₁	ԺԵ	Վիեննա (հ. թ. չկա)	316
102	K ₂	ԺԵ	Երուսաղեմ	297
103	K ₃	ԺԵ	Երուսաղեմ	255
104	K ₄	1550—3	Երևան	4070
105	K ₅	1591	Երևան	3918
106	K ₆	1595	Երևան	2856
107	K ₇	1596	Երուսաղեմ	397
108	K ₈	ԺԶ	Երևան	2585
109	K ₉	ԺԶ	Երևան	8106
110	K ₀	ԺԶ—Ե	Երևան	5809
111	L ₁	ԺԶ—Ե	Նոր Ջուղա (70)	Հ. Ա. 11
112	L ₂	1606	Երուսաղեմ	3043
113	L ₃	1608-ից առաջ	Վիեննա (Կայսեր. Cod. arm. 11)	11
114	L ₄	1608—10	Երևան	4114
115	L ₅	1611	Երևան	186
116	L ₆	1615	Երուսաղեմ	2558
117	L ₇	1616	Երուսաղեմ	741
118	L ₈	1616—9	Երևան	351
119	L ₉	1618	Նոր Ջուղա (256)	Հ. Ա. 7

1	2	3	4	5
120	L ₆	1619	Երուսաղեմ	711
121	M ₁	1620	Երուսաղեմ	428
122	M ₂	1624	Երուսաղեմ	2560
123	M ₃	1625	Վասիկան (Cod. arm. 1)	1
124	M ₄	1627	Երևան	146
125	M ₅	1627	Նոր Զուղա (96)	Հ. Ա. 8
126	M ₆	1628	Երևան	1465
127	M ₇	1630	Երևան	79
128	M ₈	1631	Երևան	75
129	M ₉	1634	Զմմա (Ն. Թ. 26)	2
130	M ₀	1635	Երևան	2628
131	N ₁	1635	Վենետիկ (Ն. Թ. 1507)	13
132	N ₂	1635	Երուսաղեմ	1127
133	N ₃	1635—9	Երևան	6485
134	N ₄	1638	Երուսաղեմ	1090
135	N ₅	1638	Սիբիրա (Հ. Քյուրախանի սեփ.)	37
136	N ₆	1640	Երևան	187
137	N ₇	1640	Երևան	2397
138	N ₈	1640	Երուսաղեմ	1932
139	N ₉	1641	Երևան	2669
140	N ₀	1641	Նոր Զուղա (71)	Հ. Ա. 10
141	O ₁	1641	Վենետիկ (Ն. Թ. 1634)	2
142	O ₂	1641—3	Երևան	188
143	O ₃	1643	Երուսաղեմ	1934
144	O ₄	1645	Երուսաղեմ	1933
145	O ₅	1647	Երևան	74
145	O ₆	1648	Երևան	2587
147	O ₇	1648	Վենետիկ (Ն. Թ. 623)	3
148	O ₈	1648	Երուսաղեմ	1928
149	O ₉	1649	Երևան	4905
150	O ₀	1649	Երևան	8523
151	P ₁	1649—50	Երևան	189
152	P ₂	1651	Երուսաղեմ	797
153	P ₃	1651	Երուսաղեմ	1927
154	P ₄	1653	Երևան	1177
155	P ₅	1653	Վենետիկ (Ն. Թ. 1258)	14
156	P ₆	1653—8	Երևան	200
157	P ₇	1654—61	Երևան	348
158	P ₈	1655	Երևան	7623
159	P ₉	1655	Վենետիկ (Ն. Թ. 229)	4
160	P ₀	1656	Երուսաղեմ	542
161	Q ₁	1656	Վենետիկ (Ն. Թ. 1182)	7
162	Q ₂	1657	Երևան	347

1	2	3	4	5
163	Q ₃	1657—9	Երևան	5571
164	Q ₄	1659	Երևան	190
165	Q ₅	1660	Երևան	201
166	Q ₆	1661	Երևան	5132
167	Q ₇	1661	Երևան	9582
168	Q ₈	1661	Քեյթն (Ms. or. Patern. I, 136)	l. 4
169	Q ₉	1661	Պլովդիվ	1
170	Q ₀	1662	Նոր Զուգա (15)	Հ. Ա. 1
171	R ₁	1663	Երևան	191
172	R ₂	1664	Երևան	7093
173	R ₃	1666	Երևան	202
174	R ₄	1666	Երևան	203
175	R ₅	1666	Երևան	1390
176	R ₆	1667	Երևան	6281
177	R ₇	1667—8	Երևան	3545
178	R ₈	1668	Երևան	2706
179	R ₉	1671	Երևան	8699
180	R ₀	1674	Լոնդոն (Հ. Ու. Բեյլիի սեփ.)	5
181	S ₁	1680	Երուսաղեմ	1661
182	S ₂	1686	Երևան	349
183	S ₃	1686	Երևան	9100
184	S ₄	1688	Հալեպ (Ն. թ. 4)	137
185	S ₅	1690—9	Վենետիկ (Ն. թ. 1336)	16
186	S ₆	1691	Երևան	2113
187	S ₇	1698—9	Երևան	3478
188	S ₈	1700	Երևան	350
189	S ₉	ԺԷ	Երևան	9
190	S ₀	ԺԷ	Երևան	77
191	T ₁	ԺԷ	Երևան	81
192	T ₂	ԺԷ	Երևան	147
193	T ₃	ԺԷ	Երևան	204
194	T ₄	ԺԷ	Երևան	205
195	T ₅	ԺԷ	Երևան	229
196	T ₆	ԺԷ	Երևան	271
197	T ₇	ԺԷ	Երևան	1887
198	T ₈	ԺԷ	Երևան	2236
199	T ₉	ԺԷ	Երևան	2658
200	T ₀	ԺԷ	Երևան	2732
201	U ₁	ԺԷ	Երևան	3514
202	U ₂	ԺԷ	Երևան	3705
203	U ₃	ԺԷ	Երևան	3823
204	U ₄	ԺԷ	Երևան	3963
205	U ₅	ԺԷ	Երևան	5497

1	2	3	4	5
206	U ₆	ժԷ	Երևան	5508
207	U ₇	ժԷ	Երևան	5621
208	U ₈	ժԷ	Երևան	6090
209	U ₉	ժԷ	Երևան	6640
210	U ₀	ժԷ	Երևան	6753
211	V ₁	ժԷ	Երևան	10238
212	V ₂	ժԷ	Վենետիկ (Տ. թ. 1710)	24
213	V ₃	ժԷ	Երուսաղեմ	501
214	V ₄	ժԷ	Երուսաղեմ	742
215	V ₅	ժԷ	Երուսաղեմ	1232
216	V ₆	ժԷ	Երուսաղեմ	1929
217	V ₇	ժԷ	Երուսաղեմ	2557
218	V ₈	ժԷ	Երուսաղեմ	2561
219	V ₉	ժԷ	Նոր Զուգա (16)	Հ. Ա. 2
220	V ₀	ժԷ	Նոր Զուգա (17)	Հ. Ա. 3
221	W ₁	ժԷ	Նոր Զուգա (71)	Հ. Ա. 9
222	W ₂	ժԷ	Լենինգրադ, արևելադիտուլթյան ինստիտուտ	B 31
223	W ₃	ժԷ	Օքսֆորդ (ms. arm. D. 14)	41
224	W ₄	ժԷ	Լոնդոն (Բրիտ. թանգարան)	Or. 8833
225	W ₅	1710	Վենետիկ (Տ. թ. 897)	15
226	W ₆	1773	Վենետիկ (Տ. թ. 1)	11
227	W ₇	ժԸ	Թբիլիսի (№ 582)	27
228	W ₈	ժԸ	Հոմ (թիվ 40)	2

Սույն ցանկից պատահաբար դուրս մնացած, երջանիկ պատահականությունները նոր հայտնաբերված և Աստվածաշնչի միայն մեկ գիրք պարունակող ձեռագրերը կարող են ստանալ ազատ մնացած W₉—Z₀ պայմանական նշանները:

Այժմ, երբ նաև թարգմանական երկերի, մասնավորապես Աստվածաշնչի գրքերի քննական բնագրեր կազմելը տարբեր երկրներում իրողություն, իսկ Սովետական Հայաստանում օրակարգի հարց է⁴, անհրաժեշտ է քննության նյութ դարձնել այդ կարևոր ու ծավալուն ձեռնարկման հետ առնչվող ամեն մի հարց:

Անելով սույն առաջարկությունը, սիրահոժար կունկնդրենք առարկությունները, դիտողություններն ու նոր առաջարկությունները:

Միաժամանակ խնդրվում է դիտական ու թանգարանային հաստատություններին, ինչպես նաև մասնավոր անձանց, նշված ցանկից դուրս ձեռագիր Աստվածաշնչի հասցե իմանալու դեպքում այդ մասին տեղյակ պահել Մաշտոցի անվան Մատենադարանին:

⁴ Տե՛ս Լ. Խաչիկյան, Փտարկեզու հայ գրականությունը շորթորդ դարում (Ներսես Պարթևի և Եպիփանի նորահայտ «Հարցման» առթիվ) («Պատմա-բանասիրական հանդես», 1973, № 3, էջ 47), Լ. Անասյան, Աստվածաշունչի մատյանի հայկական բնագիրը («Էջմիածին», 1966, ժԱ—ժԲ, էջ 97), ինչպես նաև Շ. Աճեմյանի հոդվածը Մայր Սթոունի խմբագրությամբ լույս տեսած «Armenian and Biblical Studies» ժողովածուում (Երուսաղեմ, 1976):